

Stadsarchief

Gezins- en woningkaarten

■ In september 1992 zijn overgebracht van de afdeling Burgerzaken naar het Stadsarchief de gezinskaarten en de woningkaarten uit de periode 1920-1936. Dit kaartsysteem is een vervolg op het bevolkingsregister. In 1936/37 werd het op zijn beurt vervangen door een losbladig persoonsregister en een woningregister.

Protestants ziekenhuis

■ In maart 1993 werd het Stadsarchief verrijkt met het archief van het Protestants Ziekenhuis Willem-Alexander dat in 1990 met het Groot Ziekengasthuis fuseerde tot het Bosch Medi Centrum. Over dit ziekenhuis verscheen in 1989 een boek van de hand van Ton Kappelhof. Aanleiding voor de protestanten om voor zich zelf een ziekenhuisje te beginnen was het feit dat in 1880 de verpleging en de huishoudelijke dienst van het Groot Ziekengasthuis werden opgedragen aan religieuze zusters. In die tijd was dat voor niet-katholieken een moeilijk te verteren zaak. De Kerke-

raad van de Hervormde Gemeente 's-Hertogenbosch nam het initiatief tot de oprichting van een vereniging die geld moest inzamelen voor de bouw van een protestants ziekenhuis. In 1914 was men zover: in het Wilhelminapark (naast het huidige restaurant Chalet Royal) werd het ziekenhuis, dat 25 bedden telde, opgesteld. Pas na de laatste oorlog groeide het 'PZ' uit tot een volwaardig basisziekenhuis met bijna 300 bedden.

Het archief is goed bewaard gebleven en heeft een omvang van bijna 20 strekkende meter. Wij willen het in 1993/94 laten inventariseren, waardoor de toegankelijkheid sterk zal verbeteren. Met deze aanwinst beschikt het Stadsarchief over een indrukwekkend fonds van archieven die betrekking hebben op de gezondheidszorg. Ook in de bibliotheek van het Stadsarchief bevinden zich veel boeken en artikelen die op dit onderwerp betrekking hebben. Slechts de zogenaamde eerste lijn (kruisverenigingen, huisartsen, vrij gevestigde therapeuten e.d.) is nog niet vertegenwoordigd.

Kamer van Koophandel

■ Een andere waardevolle aanwinst is het archief

van de Kamer van Koophandel & Fabrieken van 's-Hertogenbosch. Deze instelling werd in 1841 opgericht, nadat de rechtbanken van koophandel in 1838 waren opgeheven. Tot 1920 waren de kamers lokaal. De Bossche kamer behartigde dus uitsluitend de belangen van het bedrijfsleven in de gemeente 's-Hertogenbosch. Na een wetswijziging in 1920 werden de kamers regionaal. Om die reden heeft de Rijksarchiefdienst alleen het archief over de periode 1841-1920 aan het Stadsarchief in bewaring gegeven. Voor de periode na 1920 moet u nog steeds op het Rijksarchief (Citadel) zijn.

Notulen Gemeenteraad

■ De ontsluiting van het negentiende-eeuwse gemeentearchief wordt voortgezet. Onlangs kwam de cumulatieve index op de notulen van de Gemeenteraad over de jaren 1850-1869 gereed. De nieuwe, door Ton Kappelhof gemaakte index bestrijkt ook de besloten raadszittingen, die vooral in de jaren zestig veel gehouden werden. Een uitdraai van de index is ter inzage in de studiezaal en tevens verkrijgbaar op een floppy (programma WP 5.1.) voor een prijs van f. 10.-. Bij bestelling per

post wordt een bedrag van f. 5.- in rekening gebracht voor administratie- en verzendkosten.

Bevolkingsgegevens

■ Het bevolkingsregister werd in Nederland ingevoerd in 1850. Pas vanaf 1860 werd het redelijk goed bijgehouden. Al vóór 1850 heeft men op sommige plaatsen pogingen gedaan de bevolking te registreren. In 's-Hertogenbosch werd in 1775 een wijkregistratie op poten gezet die tot doel had de armenzorg beter te laten functioneren. Men was vooral beducht voor 'vreemden': bedelaars die van buiten de stad kwamen en al of niet stiekem hun hand ophiielden. Het resultaat zijn de zogenaamde blokboeken die bijgehouden zijn over de jaren 1776-circa 1785 en 1804-circa 1810 (Inventaris Van Zuijlen nr. C-106). Uit de jaren 1814, 1822, 1829/30 en 1840 stammen de volkstellingsregisters. Nog verder terug in de tijd gaat een serie registers per blok (de stad telde negen blokken) uit 1742. Mensen die zich met huizenonderzoek bezighouden hebben baat bij de kohieren die vanaf 1755 werden aangelegd voor de omslag voor het onderhoud van de Binnendieze en de Haven. De kosten van het uitbaggeren wer-

den namelijk omgeslagen over de eigenaren van de huizen in de stad. In deze kohieren is ook te vinden welke panden aan de Dieze grensden en over welke lengte dit het geval was. Voor verdere inlichtingen kunt u terecht in de studiezaal (Inventaris Van Zuijlen, dozen nr's 326, 329, 330, 331, 333 en 334). Speciaal de armen mochten zich in de belangstelling van de overheid verheugen. Elke arme werd immers beschouwd als een kostenpost. In 1738 besloten de schepenen van 's-Hertogenbosch, op last van de Staten-Generaal in Den Haag, om alle behoeftige bewoners van de stad te registreren. Het resultaat was een lijst van 157 erkende bedelaars. Om voor die status in aanmerking te komen moest men geboren Bosscheenaar zijn of er al lang gewoond hebben. Bovendien moest vaststaan dat men niet door werken de kost kon verdienen. Wie zonder 'biljet' bedelde werd gestraft. De lijst werd jaarlijks herzien. Aart Vos maakte met behulp van het computerprogramma Freebase een index op de lijst uit 1738 (Inventaris Van Zuijlen nr. A-328). De lijst vermeldt naam, geboorteplaats, leeftijd en burgerlijke staat. Een uitdraai van de lijst is ter inzage in de studiezaal (zwarte band 1a).

Muziekstad

■ Onlangs voltooide Gijs Tolboom zijn inventaris van het archief van de Stichting 's-Hertogenbosch Muziekstad. Deze stichting kwam in 1953 tot stand als gevolg van een gezamenlijk initiatief van de gemeente 's-Hertogenbosch, het Koninklijk 's-Hertogenbosch Mannenkoor en het Koninklijk Nederlands Zangersverbond. Aanleidingen om feest te vieren waren er genoeg: het mannenkoor bestond 50 jaar, de zangersvereniging 100 jaar en het jaar 1953 was een Mariajaar. In april 1953 herdacht men op Reinier van Arkel het feit dat de religieuzen 100 jaar geleden de verpleging van dit gesticht op zich hadden genomen. Landelijk gezien was er het feest '100 jaar Kromstaf' ter herdenking van het 'herstel van de bisschoppelijke hiërarchie' in 1853. Vier weken lang, van 22 mei tot 22 juni kregen koren uit het hele land de kans hun talenten te laten horen. Een hoogtepunt was het galaconcert van de Koninklijke Militaire Kapel in de Veemarkthalen op zaterdag 20 juni. Het programma omvatte werken van Hindemith, de Brabantse componist H. Badings, Tsjchaikowsky, Boekel en Wagenaar. De sterk gereduceerde toe-

Hein Bataille van de Bossche politie en zijn echtgenote: de 210.000^e bezoeker van Muziekstad op 23 juni 1953 (Stadsarchief 's-Hertogenbosch, Historisch Topografische atlas).

gangsprijs bedroeg zestig cent per persoon, maar dan moest men wel twintig kaarten tegelijk afnemen.

Het festijn was zo'n succes dat werd gezocht naar een vervolg. In 1954 startte de stichting 's-Hertogenbosch Muziekstad met het Benelux Vocalisten Concours dat op zijn beurt in 1984/85 weer uitmondde in het Internationaal Vocalisten Concours. In 1958 werd het I.V.C. toegelaten tot de Fédération des Concours Internationaux. De correspondentie werd in zes talen gevoerd. Waar nodig werden vertalers en tolken aangetrokken om de kandidaten terwille te kunnen zijn. Eind jaren zeventig

gold het I.V.C. als een van de beste van Europa. Onlangs werd bekend gemaakt dat voor een geheel nieuwe opzet is gekozen.

Wat wij op het Stadsarchief in depot hebben staan, bestrijkt de periode 1953-1984. Het archief is geheel openbaar.

Het Parool

■ Door bemiddeling van Rob van de Laar verwierf het archief een set microfiches van het illegale blad *Het Parool*. De verzetsstrijder Pieter 't Hoen startte met de uitgave van dit blad op 25 juli 1940. *Het Parool* is daarmee een van de oudste illegale kranten die bovendien nog steeds

bestaat. De fiches beslaan de periode 25 juli 1940-18 augustus 1945. Zij zijn toegevoegd aan de al in ons bezit zijnde losse exemplaren in de Verzameling legale en illegale dagbladen etc. verschenen tijdens de Tweede Wereldoorlog. De fiches zelf zijn in de studiezaal raadpleegbaar.

Dataschurk

■ Dataschurk (zie bericht in nr. 1) heeft reeds de nodige publiciteit gekregen onder meer in *Het Stadsgewest*. Het bestand is nu ook op floppy verkrijgbaar. De door Aart Vos gemaakte ingang op drie eeuwen wangedrag en criminaliteit in 's-Hertogenbosch en wijde omgeving is door Jan Buiks op twee schijfjes (formaat 3.5'; programma WP 4.2) gezet en aan de balie van de studiezaal voor slechts f. 20.- te koop. Bij verzending per post brengen wij u f. 5.- extra in rekening. Thuis kunt u dan op uw gemak uitzoeken, welke van uw voorouders een scheve schaats hebben bereiden of welke benden er in de plaats van uw keuze actief waren. Op de studiezaal bevindt zich trouwens al een uitdraai op papier van dit bestand.

Ton Kappelhof
bureauhoofd archieven